

Nagroda literacka Jasna Polana

— poetyka, ideologia, estetyka

Streszczenie

Niniejsza rozprawa jest poświęcona analizie jednej z najbardziej prestiżowych rosyjskich nagród literackich: nagrodzie Jasnej Polany. Autora pracy interesuje ideologiczny oraz estetyczno-poetycki wymiar tego wyróżnienia.

Rozdział pierwszy zawiera próbę teoretycznego opisu nagrody literackiej, czyli jej roli w kształtowaniu kanonu literackiego poprzez dokonywanie aktu „konsekracji” — podniesienia rangi wytworu kultury (jakim w tym przypadku jest utwór literacki) do rangi dzieła sztuki. Ponadto nagrody literackie pełnią niezwykle istotną funkcję integracji w obrębie środowiska literackiego, skupiając osoby posiadające ten sam pogląd na literaturę. Kolejnym omawianym zagadnieniem jest rola nagród literackich w kształtowaniu rynku książki, czyli więź pomiędzy polem literatury, a szeroko rozumianym polem ekonomii. Autor rozprawy jest zdania, że akt „konsekracji” dzieła sztuki poprzez werdykt jury (mechanizm odwołania do autorytetu) może wpływać na podniesienie rangi utworu w ocenie czytelnika, jednocześnie zachęcając go do kupna książki. W opinii autora niniejszej pracy, nagroda literacka Jasnej Polany w znacznej mierze dąży do tego, aby stać się jednym z najbardziej istotnych czynników kształtujących pole literatury rosyjskiej. Rozważania w tej części pracy są uzupełnione o krótki rys historyczny dotyczący rosyjskich nagród literackich oraz ich miejscu we współczesnej kulturze rosyjskiej.

Drugi rozdział rozprawy koncentruje się na próbie odtworzenia ideologiczno–estetycznych zapatrywań członków jury. Wychodząc od spostrzeżeń Janusza Sławińskiego oraz Dereka Attridge’a o niemożności oderwania aktu krytycznego (w przypadku nagrody literackiej jest to werdykt jury) od ideologii, autor pracy stara się udowodnić istnienie zwartego systemu poglądów, podzielanego przez członków kapituły Jasnej Polany. Materiałem badawczym służącym do analizy były wystąpienia publicystyczne, eseje oraz inne teksty autorstwa jasnopolańskich jurorów. W rezultacie można w miarę precyzyjnie wskazać na ideologiczno–estetyczny kontekst Jasnej Polany, którym jest poczwiennictwo oraz jego artystyczna emanacja — proza wiejska. Głównym punktem odniesienia dla ideologii prozy wiejskiej jest naród-gleba (почва), jego kondycja duchowa oraz przemiany w obrębie tej grupy. Ważnymi aspektami ideologii poczwiennictwa oraz prozy wiejskiej są występujące w nich

opozycje: nowe–stare, tradycja–nowoczesność, wieś–miasto, przeszłość–przyszłość, rewolucja–ewolucja.

Rozdział trzeci jest poświęcony roli nagrody Jasnej Polany w procesie kształtowania nowej rosyjskiej tożsamości. Miałyby ona zakładać rozszerzenie pojęcia narodu-gleby na wszystkich mieszkańców Rosji, bez względu na ich przynależność etniczną, kulturową czy wyznawaną religię. Ważne miejsce w narracji autora pracy zajmują rozważania o rosyjskim charakterze narodowym, cechach substancywnych narodu rosyjskiego oraz stosunku do „swoich” i „obcych”. Autor w oparciu o literaturę przedmiotu neguje istnienie wyżej wymienionych czynników i wskazuje, że tożsamość społeczno-kulturowa jest konstruktem w znacznej mierze narzucanym jednostce przez instytucje społeczne (rodzina, szkoła, kultura, państwo). Według autora, Jasna Polana jest instytucją życia kulturalnego, która stanowi „kanał nacjonalizacji” (pojęcie Michaiła Timofiejewa) nowych znaczeń, mających na celu stworzenie ogólnorosyjskiej tożsamości. Proces budowy nowej tożsamości jest związany z oficjalną polityką państwa rosyjskiego. Ideologię reprezentowaną przez Jasną Polanę autor proponuje nazwać „nowym poczwiennictwem”. Jej wyznacznikami są ramy zaproponowane przez Michaiła Timofiejewa: czas, przestrzeń, język, system wartości, wspólnoty etniczne, religijne i kulturowe oraz stosunek do innych nacji. Autor rozprawy dokonuje wstępnej analizy utworów nagrodzonych w Jasnej Polanie podług tych kategorii, w rezultacie potwierdzając przypuszczenie o tożsamościowotórczym aspekcie Jasnej Polany.

Czwarty rozdział koncentruje się na poetyce oraz estetyce utworów z kręgu Jasnej Polany. Pierwsza część rozdziału traktuje o podobieństwach rodzajowych oraz gatunkowych wyodrębnionej grupy utworów. Z rozważań wynika, że analizowane teksty posiadają najważniejszą cechę wspólną: są napisane w konwencji realizmu (conscious realism — realizm świadomy, przytomny; pojęcie zaproponowane przez Damiana Granta). W dalszej części rozdziału autor analizuje utwory przezryzmat grupy motywów charakterystycznych dla „prozy wiejskiej” wyszczególnionych przez Katherine Parthé (wieś, przyroda, dom, „mała ojczyzna”, czas, język). Ze szczegółowej analizy tekstów wynika jednoznaczny wniosek, że tekstów-laureatów Jasnej Polany nie można, poza pewnymi wyjątkami, zaliczyć do kręgu „prozy wiejskiej”, co jest rezultatem różnic pomiędzy poetykami poszczególnych autorów. Najważniejszym spoiwem łączącym badane teksty jest — według autora — ukazanie różnorodności narodu-gleby, tak w przekroju diachronicznym, jak i synchronicznym.

Ostatnia część rozprawy (Zakończenie) zawiera podsumowanie zaprezentowanych w poprzednich częściach pracy rozważań. Bibliografia zawiera alfabetyczny spis wykorzystanych źródeł z podziałem na literaturę podmiotową, prace teoretyczne oraz literaturę przedmiotową.

Yasnaya Polyana Book Award

— Poetics, Ideology, Aesthetics

Summary

The present thesis aims to analyze one of the most prestigious Russian literary prizes – the Yasnaya Polyana Book Award. The author of the thesis is primarily interested in the ideological, aesthetical and poetical dimensions of the award.

The first chapter provides a theoretical description of the Yasnaya Polyana Book Award, focusing on the role such distinction has in shaping the literary canon through acts of ‘consecration’ – defined as raising the status of a text of culture (in this case – a literary work) to that of a work of art. Moreover, literary prizes function as extremely important factors for establishing bonds within literary circles by creating associations between writers who share the same or similar views on literature. Another discussed issue concerns the role of literary awards in shaping the book market, i.e. the relationship between the field of literature and the broadly understood field of economics. The author of the dissertation claims that the act of ‘consecration’ of a work of art through the verdict of the jury (or in other words – through the mechanism of reference to authority) may raise the status of that work in the reader’s eyes, simultaneously encouraging them to buy the book. As the author claims, to a large extent the Yasnaya Polyana Book Award aims to become one of the most important factors shaping the field of Russian literature. Finally, a brief outline of the history of Russian literary awards, as well as their place in contemporary Russian culture, expands upon the considerations included within this chapter.

Chapter two constitutes an attempt to recreate the ideological and aesthetic views of the jury members. Following Janusz Sławiński and Derek Attridge’s considerations about the inability to detach a critical act, such as the jury’s verdict in the case of the literary award, the author argues that there exists a relatively compact system of views shared by the members of the Yasnaya Polyana committee. The research material used in this part of the analysis consists of journalistic speeches, essays and other texts written by the Yasnaya Polyana jurors. The analysis allows to identify, with relative precision, the ideological and aesthetic context of the the Yasnaya Polyana – pochvennichestvo and its artistic emanation, Village Prose. The main point of reference for the Village Prose ideology is nation-soil (почва), its spiritual condition and transformations within that group. Some of the more important aspects of the ideology of pochvennichestvo (and of Village Prose) relate

to the themes of binary oppositions, such as: new-old, tradition-modernity, country-city, past-future, revolution-evolution.

Chapter three is devoted to the role the Yasnaya Polyana Book Award has in the process of shaping the new Russian identity. It would involve extending the concept of the nation-soil to all the inhabitants of Russia, regardless of their ethnicity, nationality or religion. In his reflections, the author of this thesis focuses on the Russian national character, the substantial features of the Russian nation, and the attitude towards 'their own' and 'outsiders.' Referencing the literature on the subject, the author denies the existence of the abovementioned factors and indicates that socio-cultural identity is a construct largely imposed on an individual by social institutions (family, school, culture, state). According to him, Yasnaya Polyana is an institution of cultural life and it constitutes a 'channel of nationalization' (as used by Mikhail Timofeev) of new meanings, aimed at creating a common Russian identity. The process of building a new identity is linked with the official policy of the Russian state. The author proposes to call the ideology represented by Yasnaya Polyana 'the new pochvennichestvo' and uses the framework proposed by Mikhail Timofeev - time, space, language, system of values, ethnic, religious and cultural communities, and attitude towards other nations – as its core indicators. Consequently, the author performs an initial analysis of the works awarded by Yasnaya Polyana according to these categories, and as a result, he confirms the assumption of the identity-constituting aspect of Yasnaya Polyana.

Chapter four focuses on the poetics and aesthetics of the works associated with Yasnaya Polyana. The first part of the chapter explores similarities in conventions and genres of the selected works, leading to the conclusion that the discussed texts share their most important characteristic: they all represent conscious realism, as defined by Damian Grant. The following part of the chapter is devoted to the analysis of said works through the lens of common themes of Village Prose, as listed by Katherine Parthé (including: rural environment, nature, home, 'little homeland', time, language). The detailed analysis shows that the prize-winning texts cannot, some exceptions aside, be treated as representative of Village Prose, due to major differences between the poetics of particular authors. In fact, the most important binding factor between the texts, according to the author of the dissertation, is that they show diversity of the nation-soil, both in diachronic and synchronic cross-section.

The final part of the dissertation (Conclusions) contains a summary of all the abovementioned considerations, as presented in the corresponding parts of the thesis. The bibliography includes an alphabetical list of references, divided into primary, theoretical, and secondary sources.